דלי ציפתא ואמר ליה לשלוחא חזי מאי איכא מיהו לא ניחא לי דאיתהני בהדין עלמא [א]ר' עקיבא איתקדשת ליה ברתיה (דבר) דכלבא שבוע שמע (בר) כלבא שבוע אדרה הנאה מכל נכסיה אזלא ואיתנסיבה ליה בסיתוא הוה גנו בי תיבנא הוה קא מנקיט ליה תיבנא מן מזייה אמר לה אי הואי לי רמינא ליך ירושלים דדהבא אתא אליהו אידמי להון כאנשא וקא קרי אבבא אמר להו הבו לי פורתא דתיבנא דילדת אתתי ולית לי מידעם לאגונה אמר לה ר' עקיבא לאנתתיה חזי גברא דאפילו תיבנא לא אית ליה אמרה ליה זיל הוי בי רב אזל (א) תרתי סרי שנין קמי דר' אליעזר ור' יהושע למישלם תרתי סרי שנין קא אתא לביתיה שמע מן אחורי ביתיה דקאמר לה חד רשע לדביתהו שפיר עביד ליך אבוך חדא דלא דמי ליך ועוד (ב) [שבקך] ארמלות חיות כולהון שנין אמרה ליה אי צאית לדילי ליהוי תרתי סרי שנין אחרנייתא אמר הואיל ויהבת לי רשותא איהדר לאחורי הדר אזל הוה תרתי סרי שני אחרנייתא אתא בעשרין וארבעה אלפין [ב]זוגי תלמידי נפוק כולי עלמא לאפיה ואף היא קמת למיפק לאפיה אמר לה ההוא רשיעא ואת להיכא אמרה ליה [ו]יודע צדיק נפש בהמתו אתת לאיתחוויי ליה קא מדחן לה רבנן אמר להון הניחו לה שלי ושלכם שלה הוא שמע (בר) כלבא שבוע אתא ואיתשיל על נידריה [ג]ואשתריי ואשתרי (ג) מן שית מילי איעתר רבי עקיבא מן כלבא שבוע מן אילא דספינתא דכל ספינתא עבדין ליה (ד) מין עינא זימנא חדא אנשיוה על כיף ימא אתא הוא אשכחיה ומן גווזא דזימנא חדא יהיב ארבעה זוזי לספונאי אמר להו אייתו לי מדעם ולא אשכחו אלא גווזא על כיף ימא אתיוה ליה אמרו ליה (ה) עביד מרנא עליה אישתכח דהוה מלי דינרי דזימנא חדא טבעת ספינתא (ו) וכולי עיסקא הוה מחית בההוא גווזא ואישתכח בההוא זימנא דמן [ד]דסרוקיתא ומן מטרוניתא

ומן

רש"י

דלי ציפתא. הגביה המחצלת שהיה יושב עליה: **ואמר ליה לשלוחא.** דאזל לביתיה: **חזי מאי איכא.** ראה כמה עושר יש לי. שנעשה לו נס ונתמלא כל אותו מקום זהובים: **ואיתנסיבא ליה בסיתוא.** בימות החורף: **הוה גנו בי תיבנא.** היו ישנים בין התבן שלא היו להם כרים וכסתות: **קא מנקיט ליה תיבנא מן מזייה.** היה מלקט התבן משערו: **אי הוי לי רמינא לך ירושלים דדהבא.** אם יהיה לי סיפוק שאתעשר אעשה לך ירושלים של זהב בתי נפש שמצויירת בכל ענייני ירושלים והיינו דאמרינן במסכת שבת (דף נט.) עיר ירושלים של זהב כדעבד ליה רבי עקיבא לדביתהו: **אתא אליהו קרא אבבא וכו'.** עבד הכי משום קורת רוח להן דלדידיה לא היה לו אפילו תבן כמו להם: **שפיר עביד ליך אבוך.** דאדריך מנכסיה: **חדא דלא דמי לך.** שהוא גרוע ממך ועוד שמניחך באלמנות חיות שהרי הניחך כמה שנים (ז): **יודע צדיק נפש בהמתו.** אית דאמרי דאיהי הות ידעה דר' עקיבא הוה ואמרה ליה דלא מיתגלא בעיניה. ואית דאמרי דלא הות ידעה אלא הכי קא אמרה דצדיק לא מבזה לאינשי: **שלי ושלכם שלה היא.** על ידה הוא כל מה שלמדתי: **מן שית מילי איעתר רבי עקיבא מן כלבא שבוע.** דפליג ליה בנכסיה: **ומן אילא דספינתא דכל ספינתא עבדין ליה מן עינא.** עושין להן (ח) מן אותו ענין של איל. ואית דגרסי מין עיילא היו עושין כמין לאן של עץ והיו נותנים בו כספם: **אנשיוה על כיף ימא.** ששכחו לאותו איל על ספת הים ומצאו רבי עקיבא: **ומן גווזא.** תיבה: **ארבעה זוזי לספונאי.** ליורדי הים לריוח: **אייתו לי מדעם.** הביאו לי שום דבר: (ט) **מרנא עליה.** ימתין אדונינו עליו עד שנביא לך יותר: **דזימנא חדא טבעה ספינתא.** וכל ממונא דהוה בספינתא הוה מונח בההוא גווזא: **ומן מטרוניתא.** שפעם אחת הוצרכו חכמים ממון הרבה לבית המדרש ושיגרו את ר' עקיבא אצל מטרוניתא אחת ולוה ממנה ממון גדול וכשנתנה לו אמרה לו מי יהיה לי ערב שתפרע לי לזמן קבוע אמר לה מי שתרצה אמרה לו הקב"ה והים שהיה ביתה על ספת הים אמר לה ר"ע כן יהיה כשהגיע הזמן חלה ר"ע ולא היה יכול להביא הממון יצאת אותה מטרוניתא על ספת הים ואמרה רבש"ע גלוי וידוע לפניך כי לך ולים הזה האמנתי מעותי הכניס הקב"ה רוח שטות בלבה של [בת] קיסר ונכנסה לבית גנזיו ונטלה קרטלית וזרקה לים והשליכה הים לפתח ביתה של אותה מטרוניתא ונטלתה ולאחר זמן הביא לה ר' עקיבא הממון ואמר לה אל יחר ליך שלא הבאתי לך הממון בזמן שקבענו שחליתי אמרה לו יהא הכל שלך שממוני בא לידי בזמנו וספרה לו כל המעשה ונתנה לו מתנות גדולות ופטרתו לשלום:

ומן

ר"ן

דלי ציפתא. מחצלת: **חזי מאי איכא.** מעשה נסים הוה נקיט: **מן מזייה.** היה מלקט התבן משערותיה: **רמינא לך ירושלים דדהבא.** תכשיט של זהב שירושלים מצוייר בה והכי עבד לה כדאיתא בפרק במה אשה (שבת דף נט.): **אתא אליהו אדמי להון כאנשא.** כדי לנחם אותם ולהראות להם שיש עניים יותר מהם: **דלא דמי לך.** שאינו דומה לך ממשפחה חשובה כמותך: **ואת להיכא.** שלא היו לה בגדים ראויים: **יודע צדיק נפש בהמתו.** יודע הוא זה שנצטערתי בשבילו: **שלי ושלכם שלה הוא.** תורתי ותורתכם בשבילה היא שנתנה לי עצה למיזל לבי רב: **אילא דספינתא.** בכל ספינה היו עושין דמות איל מעץ לנחש ולסימן שתהא הספינה קלה בהליכתה כאיל והיו ממלאין אותו דינרי זהב: **ומן גווא.** תיבה העשויה להכניס בתוכה ממון הספינה כדאמרינן (ר"ה ו.) בי גזא דרחמנא לשון אוצר: **ומן מטרוניתא.** פעם אחת הוצרכו ר"ע ותלמידיו מעות והלכו אצל מטרוניתא אמרה לו לר"ע הריני מלוה אותך ותהיה אתה לווה והקב"ה והים ערבים בדבר קבע לה זמן לפרעון וכשהגיע זמנו הלכה אותה מטרוניתא על ספת הים אמרה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שר"ע חולה ולא היה בידו לפרוע חובו ראה שאתה ערב בדבר מיד נשתטית בתו של קיסר ונטלה ארגז מלא אבנים טובות ודינרי זהב וזרקה לתוך הים והים הביאתו במקום שהיתה אותה מטרוניתא יושבת על ספת הים מיד נטלה אותו ארגז והלכה לה לימים נתרפא ר"ע ובא לו אצל ההיא מטרוניתא ומעותיו בידו לפרעון חובו אמרה לו חזרתי אצל הערב והוא פרע כל החוב והא לך מה שנתן לי יותר ומאותו ממון שהחזירה לו נתעשר ר"ע:

ומן

מסורת הש"ס

א) כתובות סג: [ע"ש כמה שינויים], ב) [כתובות סג. ליתא וכן משמע בכתובות סג: ע"ש], ג) [בע"י ליתא], ד) [בערוך ערך פרק ז' אורח ישמעאלים פרגוס ירושלמי פיאה דפרקאין],

◆

תורה אור השלם

ו. יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי: משלי יב י

◆

מוסף רש"י

דכלבא שבוע. שם אחד מעשירי ירושלים שכל הנכנס לביתו רעב ככלב היה יוצא שבע (כתובות סב:). **יודע צדיק נפש** בהמתו. מה בהמתו וכני ביתו צריכים (משלי יב י). שלי ושלכם שלה הוא. תורה שלמדתי אני ושלמדתם אתם על ידה הוא (כתובות סג.).

◆

פירוש הרא"ש

דלי ציפתא. הגביה המחצלת וסמך על הנס שירצה שם מעות: **דכלבא שבוע.** עשיר גדול היה כדאיתא בפרק הניזקין (גיטין דף נו.): **רמינא לך ירושלים דדהבא.** אם יהיה לי סיפוק אעשה ליך ירושלים של זהב עטרה הנקראת עיר של זהב וכן עשה לה כדאיתא בפרק במה אשה (ד' נט.): **אתא אליהו בו'.** כדי לנחמם מצער חסרונם: **מן ענא.** עושין איל של זהב או עז אחד ממין הצאן: **גוזא.** תיבת עץ גדול: **מן מטרוניתא.** פעם אחת הוצרכו ישראל ללות מעות ולוה אותם ר' עקיבא ממטרוניתא אחת אמרה לו מי שאמר והיה העולם וים הגדול יהיו ערבים שלי כשהגיע זמן הפרעון חלה ר"ע הלכה ועמדה על שפת הים ואמרה ידעתי שאלמלא שעכבו אונס את ר"ע היה פורע בזמנו מי שאמר והיה העולם וים ישלימו ערבותם מה עשה הקב"ה שלח רוח שטות בבתו של קיסר ונטלה קופסא מלאה זהב ומרגליות ושלחה על פני המים והרוח הביאתה לפני אותה מטרוניתא ונטלתה וכשעמד ר"ע מחליו נטל בידו הממון והביאו לה אמרה לו כבר פרעו לי ערביך

הגהות הב"ח

(א) גמ' אזל הוה תרתי סרי: (ב) שם ועוד שביק ליך ארמלות חיות: (ג) שם ואשתרי מן נכסיה מן שית מילי: (ד) שם עבדין ליה חד מן עילא: (ה) שם אמרו ליה יעביד מרנא: (ו) שם טבעת ספינתא דמן דסרוקיתא וכוליה עיסקא וכו' כההוא זימנא ומן מטרוניתא כצ"ל: (ז) רש"י ד"ה חדא דלא וכו' שנים הס"ד ואח"כ מ"ה ואת להיכא שלא היתה לה בגדים ראויים הס"ד: (ח) ד"ה ומן אילא וכו' עושין להן אות מן ענין של איל ואית דגרסי מין עבא היו עושין: (ט) ד"ה אייתו וכו' דבר הס"ד ואח"כ מ"ה יעביד מרנא:

◆

תוספות

דלי ציפתא. פירוש הגביה המחצלת וסמך שימצא שם מעות הרבה כנס: **גני בתיבנא.** מחמת עוני: **מנקיט ליה תיבנא.** ממה שנאחז לו בשערו: **רמינא ליך ירושלים דדהבא.** וכן עשה כדאיתא בשבת (דף נט.): **דלא דמי ליך.** אינו ראוי והגון לך: **אילא דספינתא.** כל הספינות עושין להם איל של זהב: **ומן מטרונית'.** פעם אחת הוצרכו תלמידי רבי עקיבא למעות הלכו אצל מטרוניתא ללוות ממנה אמרה להם איני מאמנת אמר לה רבי עקיבא מי את רוצה שאתן ליך ערב אמרה לו מי שאמר והיה העולם וים הגדול וכשהגיע הזמן חלה רבי עקיבא ולא בא הלכה על ספת הים אמרה רבש"ע היום חלה רבי עקיבא עבדך והוא המיידך ערב לי מה עשה הקב"ה באותו היום נשטית בת קיסר ונטלה קופסא מליאה כסף וזהב והטילה לים וצפה ובאת לאותו מקום ונטלה אותו ומצאה בה ממון גדול וכשנתרפא רבי עקיבא בא אצלה ואמר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שחליתי באותו הזמן עכשיו הרי כל ממונך בידי וסיפרה לו כל המעשה והכניסתו בבית גנזיה ונתנה לו מתנות גדולות: